

INFORMAATIO- JA MIELIPIIDEVAIKUTTAMISEN TAITO

TAPAUK OPERATION INFEKTION

Jarno Kallio

Kandidaatintutkielma

Politiikan tutkimus

Yhteiskuntatieteiden

ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2020

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO.....	3
2. INFORMAATIOVAIKUTTAMISEN TEORIA.....	6
2.1. Propaganda.....	6
2.1.1. Valkoinen, harmaa ja musta propaganda.....	7
2.1.2. Pehmeä ja kova vallankäyttö.....	8
2.2. Disinformaatio ja misinformaatio.....	9
2.3. Suostuttelu ja fallasiat.....	9
2.4. Hyödyllinen idiootti.....	10
2.5. Yhteiskunnan murtaminen.....	11
3. OPERATION INFEKTION.....	12
3.1. Jacob ja Lilli Segal.....	13
3.2. Pullon henki pääsee vapaaksi.....	14
3.3. Etninen ja poliittinen aspekti.....	15
3.4. Informaation valtatie on yksisuuntainen.....	16
3.5. Active Measures Working Group.....	17
3.6. Tieteellinen totuus viruksesta.....	18
4. ANALYYSI.....	19
5. PEILAUUS NYKYPÄIVÄÄN.....	22
5.1. Koronavirus.....	22
5.2. Vuoden 2016 vaalit.....	23
5.3. Venäjän doktriini.....	24
6. YHTEENVETO.....	26
LÄHTEET.....	29

1. JOHDANTO

Jo muinaiset roomalaiset harjoittivat mielipiteiden muokkausta. Suurissa tapahtumissa, kuten *Circus Maximuksen* kilpa-ajoissa, kansa oli virittäytynyt sopivan kiihkeään mielentilaan, jolloin oli myös oiva tilaisuus harjoittaa politiikkaa ja ohjata ihmisten ajatusmaailmaa tiettyyn, haluttuun suuntaan. (Pitkänen & Sutinen, 2018, s. 148.)

Yleisemmin mielipidevaikuttaminen on tunnettu termillä *propaganda*. Käsite mielletään usein negatiivisena, koska se monesti rinnastetaan lähimenneisyyden tapahtumiin, joissa ihmismielen manipulointi on johtanut väestöryhmien vainoihin ja joukkotuhontaan (Pörsti, 2017, s. 130–131; Larson, 2010, s. 61). Tästä yksi tunnetuimpia esimerkkejä on kansallissosialistinen Saksa, joka valjasti oman ministeriön propagandatarkoituksiin (Welch, 2013, s. 36). Koska tieto on valtaa, hallinto halusi valjastaa tiedon ja pitää sen omassa kontrollissaan.

Propaganda saatetaan monesti mieltää virheellisenä tietona, jolla pyritään vaikuttamaan mielipiteisiin. Eri kulttuureissa ja hallintomalleissa hallinnot käyttävät sitä eri tavoin, mutta pohjimmiltaan propagandan tarkoituksena on olla tietoa jakava. Demokratioiksi mielletävissä yhteiskunnissa propagandaa käytetään ihmisten käyttäytymisen, kuten kulutustottumusten ohjailuun taivuttelun keinoin. Tällaisena voidaan mieltää joukkomainonta (Pitkäranta & Sutinen, 2018, s. 229–231). Autokraattisissa yhteiskunnissa hallinnolla on usein monopoliasema tiedon välityksessä, jota ei yleensä kyseenalaisteta (Smith, Lasswell & Casey, 1946, s. 1–2). Tämän tyyppisissä yhteisöissä

valtaapitävät haluavat hallita omaa julkisuuskuvansa, sekä myöskin sitä, miltä ulkovallat näyttäisivät kansalaisten silmin. Kysymys on siis illuusion luomisesta.

Paikkaansa pitämätön tieto ja tiedon välitys voidaan karkeasti jakaa kahteen kategoriaan: misinformaatioon ja disinformaatioon. Misinformaation tapauksessa kysymys on lähinnä huhutyypisistä tiedoista, jotka sattumalta saa alkunsa jostakin, ja tarinan kulkiessa edelleen henkilöltä tai välineeltä toiselle, muuttaa muotoaan (Cooke, 2017, s. 213–214). Disinformaation tapauksessa on kysymys suunnitelmallisesti tuotetusta valheellisesta tiedosta (emt., s. 213). Tieto ei ole kokonaan valheellinen, koska muuten se ei olisi uskottava. Tällainen tieto ja sen mahdolliset vaikutukset eri toimijoihin on aina tarkasti ennalta mietitty. Tässä työssä perehdyn juuri tällaiseen tapaukseen, jossa virheellistä tietoa käytettiin suunnitellusti työkaluna informaatioodankäynnissä.

Maailman ollessa kylmän sodan aikana poliittisesti bipolaarinen, Neuvostoliiton sotilastiedustelu ja valtiollinen turvallisuuspoliisi KGB käytti disinformaatiota kampanjoissaan, jotka kohdistettiin sen vastapuoleen eli länteen. *Active Measures* (активные мероприятия) on ollut Neuvostoliiton, ja sittemmin Venäjän, käyttämä sateenvarjokäsite erilaisille poliittisen sodankäynnin muodoille (United States Department of State, 1987, s. viii). Operaatioihin ovat kuuluneet muun muassa salamurhat ja asiakirjaväärennökset, mutta yksi sen keskeinen osa-alue on ollut psykologinen sodankäynti (United States Department of State, 1987, s. 29–32; Selvage, 2019, s. 71). Yksi sen menestyneimmistä operaatioista oli *Operation Infektion*, jonka KGB käynnisti vuonna 1983 (Boghardt, 2009, s. 4).

Maailma on nyt teknisesti toisenlainen kuin 1980-luvulla, mutta informaatiovaikuttamisen taustalla vaikuttava filosofia on periaatteessa sama – vain työkalut ja keinot ovat muuttuneet sofistikoituneemmiksi. Erilaisen informaation täyttämässä ympäristössä kuluttajien tulisi olla valppaina, ja oppia erottamaan tarkoituksella vääräksi tuotettu tieto oikeasta. Siihen liittyy 2020-luvun maailmassa paljon haasteita, koska väärän tiedon tuottaminen on tehty hyvin näkymättömäksi. Viestintäalan ammattilaisille ja viranomaisille on annettu valmiudet tunnistaa valeutiset oikeista, mutta rivikansalaisille se ei ole itsestään selvää.

1980-luvun tapahtumia voi peilata hyvin myös tähän päivään. Monia luonnollisia asioita ja tapahtumia pyritään politisoimaan, jolla heikennetään vastapuolta ja vahvistetaan omaa asemaa. Tämä ei ole pelkästään valtioiden välistä toimintaa, vaan sitä esiintyy myös sisäpolitiikassa. (Meyer, 2019.) Maailmanpolitiikan näyttämöllä Neuvostoliitosta on sittemmin tullut Venäjä, mutta sen toimintatavat ovat edelleen samat kuin ennenkin.

Tutkielmassa perehdyn case-tutkimuksena tapaukseen *Operation Infektion*. Pyrin tarkastelemaan, kuinka se toteutettiin, mikä oli sen tarkoitus, toteutuiko se, ja millä tavalla sitä voi peilata nykyisyyteen. Tarkastelen operaatiota teoreettisesti viestinnän ja vaikuttamisen näkökulmasta. Teoreettisena malleina käytän propagandan, disinformaation, misinformaation ja suostuttelun käsitteitä. Tapaus on myös siinä mielessä mielenkiintoinen tarkastelun kohde, että se tapahtui ennen internetin aikakautta, jolloin tiedonvälitys toimi hitaammin ja analogisemmin.

2. INFORMAATIOVAIKUTTAMISEN TEORIA

Tässä luvussa tarkastellaan informaatiovaikuttamiseen liittyvää käsitteistöä, jota voidaan soveltaa tämän tutkielman esimerkkitapaukseen. Propaganda ei ole monoliittinen käsite, vaan siihen liittyy eri sävyjä. Pohjimmiltaan kysymys on pyrkimyksestä vaikuttaa suuriin massoihin. Misinformaatio ja disinformaatio ovat virheellistä tietoa, jota propagandassa käytetään hyväksi. Suostuttelulla pyritään muokkaamaan mielipiteitä.

2.1. Propaganda

Propaganda määritellään keinoksi vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen, käyttäen hyväksi joukkoviestinnän välineitä, kuten seremonioita, symboleja, puheita, sanomalehtiä, teatteria ja lauluja (Bernays, 1928, s. 961; Smith, Lasswell & Casey, 1946, s. 1–2). Asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, ovat jo valmiiksi yleistä mielipidettä jakavia, ja sellaisia, joihin ihmisillä on jo olemassa jonkinlainen ennakkokäsitys tai katsantokanta. Yksilöitten sijaan propagandassa vaikutetaan suuriin joukkoihin kollektiivisesti. (emt., s. 1–2.) Yksittäisten ihmisten manipulointi ei propagandisteja kiinnosta, koska se vaatisi liikaa resursseja. Sen sijaan suuret massat pyritään valjastamaan ja palvelemaan propagandistien päämääriä. (Pörsti, 2017, s. 122.) Demokraattisissa järjestelmissä propaganda on pehmeä vaikutuskeino, jonka rooli on olla lähinnä informatiivinen ja yhteiskunnallisia asioita ajava. Despoottisissa yhteiskunnissa propaganda sen sijaan on valtaapitävien instrumentti. (Bernays, 1962, s. 6; Smith, Lasswell & Casey, 1946, s. 1–2.)

Pitkänen & Sutinen (2018, s. 256) määrittelevät propagandan siten, että vaikuttamisessa keskitytään järjen sijasta tunteisiin ja viestistä tehdään yksinkertainen ja mustavalkoinen. Tieto limittyy muuhun viestintään siten, että se ei ole tunnistettavissa. Tiedon ja sen lähettäjän alkuperä jäävät epämääräisiksi, tai välikätenä voidaan käyttää kolmansia, luotettavilta vaikuttavia osapuolia, joiden kautta informaatio kanavoidaan. (Pörsti, 2017, s. 123.)

2.1.1. Valkoinen, harmaa ja musta propaganda

Propaganda voidaan jakaa eri lajeihin, joista toiset ovat helpommin tunnistettavia, avoimia ja totuudenmukaisia, kun taas toiset ovat avoimen valheellisia. Keskellä on näiden välimuoto, joka mielletään yleisimpänä propagandan ilmenemismuotona. Propagandan päätyypit ovat valkoinen, harmaa ja musta propaganda. (Pitkänen & Sutinen, 2018, s. 21.)

Valkoisen propagandan ominaispiirteenä on se, että sen lähde on selkeästi tunnistettavissa ja luotettava. Sen teho perustuu juuri totuuteen, mikä luo luotettavuuden illusion. Tässä propagandan lajissa muita osapuolia tai heidän viestintäänsä ei kyseenalaisteta. Tämä toteutuu urheilukisoissa, joissa omien kilpailijoiden tekemisiä kaunistellaan ja tuodaan korostetusti esille, mutta ollaan silti vähättelemättä vastapuolen edustajia. (Pitkänen & Sutinen, 2018, s. 21–22.)

Mustassa propagandassa viestiä levitetään toisen toimijan ominaisuudessa siten, että todellinen lähde jää epäselväksi. Tiedon sisällössä saattaa olla osa totuutta, mutta se voi suurimmaksi osaksi koostua räikeistä valheista ja kärjistyksistä, joilla on tarkoitus harhauttaa ja aiheuttaa hämmennystä. (Pörsti, 2017, s. 124.) Valkoiseen propagandaan verrattuna tämä on tehokkaampaa, koska se luo voimakkaampia mielikuvia. Konflikteissa, joissa on jyrkkä vastakkainasetteluasetelma, käytetään mustaa propagandaa. (Pitkänen & Sutinen, 2018, s. 22.)

Harmaa propaganda on mustan ja valkoisen välillä. Viestin lähde tai lähettäjä vaikuttaa oikealta tai luotettavalta, mutta ei täysin kuitenkaan ole sitä. Itse viesti voi myös vaikuttaa enimmäkseen faktatiedolta, mutta osa siitä jää hieman epäselväksi. (Pitkänen & Sutinen, 2018, s. 22.) Viestiin saattaa sisältyä jokin räikeä väite, joka myöhemmin korvataan propagandistin tuottamalla uudella väitteellä. Uusi maltillisempi väite tuntuu jo huomattavasti loogisemmalta ja hyväksyttävämältä. Tämä suostuttelun keino tunnetaan myös *olkiukko*-fallasiana (The Straw Man). (Pörsti, 2017, s. 124; Larson, 2010, s. 221–222.)

2.1.2. Pehmeä ja kova vallankäyttö

Eri sävyjen lisäksi propagandaan liittyy pehmeä vallankäyttö (soft power) ja kova vallankäyttö (hard power) (Seppälä, 2017). Nimiensä mukaisesti näissä sovelletaan pehmeitä ja kovia keinoja. Yhdysvallat on hegemonisen asemansa ansiosta ollut molemmissa vallankäytön muodoissa johtava maa, mutta sen asemaa haastava Kiina on alkanut vahvistamaan resurssejaan mielipidevaikuttamisessa (Nye, 2002–2003, s. 546).

Pehmeään vallankäyttöön kuuluu oman viestin välittäminen esimerkiksi populaarikulttuurin ja erilaisten hankkeiden ja investointien kautta (Seppälä, 2017). Yhdysvaltalainen viihde- ja musiikkiteollisuus on käytännössä vallannut koko maailman markkinat populaarikulttuurin saralla. Viihteen kautta toimija voi välittää omaa kieltään, kulttuuriaan ja omia arvojaan muualle maailmaan siten, että se ei vaikuta propagandan pakkosyötöltä. (Nye, 2002–2003, s. 545, 552.)

Kiina on viihteen kautta tapahtuvassa vaikuttamisessa vielä aivan eri tasolla kuin Yhdysvallat. Viihdekulttuurin sijaan Kiina pyrkii vaikuttamaan muun muassa osallistumalla taloudellisesti Kiinan ulkopuolella toteutettaviin suuriin hankkeisiin, ja sitä kautta ostamaan itselleen vaikutusvaltaa. Hankkimalla tiedotusvälineitä oman maan ulkopuolelta, Kiina pyrkii muokkaamaan myös tiedotusta ja julkisuuskuvaansa itselleen suotuisaksi. Ulkomailla eri yliopistojen yhteydessä toimivien Kungfutse-instituuttien välityksellä Kiina on pyrkinyt edistämään kiinan kielen opetusta, ja instituuttiensa kautta se on pyrkinyt vaikuttamaan myös Kiinaan liittyvään tutkimukseen. (Seppälä, 2017.)

Kovassa vallankäytössä on kysymys konkreettisista keinoista, kuten suorasta sotilaallisesta interventtiosta, kauppasodasta tai pakotepolitiikasta (Nye, 2002–2003, s. 552). Vuonna 2020 aktiivisena oleva Yhdysvaltojen ja Kiinan välinen kauppasota on esimerkki kovan vallan käytöstä, jossa kysymys on maailmanpoliittisesta valtakamppailusta. Venäjän ja Saksan välinen Nord Stream 2 -kaasuputkihanke on myös joutunut vastatuuleen, Yhdysvaltojen uhatessa hankkeeseen osallistuvia tahoja taloudellisilla sanktioilla (BBC Monitoring European, 2019). Tässä Yhdysvallat soveltaa kovaa vallankäyttöä omien intressiensä ajamiseen.

2.2. Disinformaatio ja misinformaatio

Misinformaatio on sateenvarjotermi kaikelle epämääräiselle ja totuudesta poikkeavalle tiedolle. Misinformaatio ei välttämättä ole tarkoituksellisesti tuotettua propagandaa, joka olisi suunnattu tiettyyn kohteeseen tai tarkoitukseen. Tavallinen huhupuhe on tyypillistä misinformaatiota, joka saa alkunsa jostakin ja muuttaa narratiiviaan siirtyessään toimijalta toiselle. Kuten Cooke (2017, s. 213–214) määrittelee, misinformaatio on epätäydellistä tietoa, joka on epämääräistä ja monitulkinnallista. Paradoksaalisesti, kontekstista riippuen, se voi olla myös totta (emt., s. 213).

Disinformaatio on misinformaatiosta poiketen tarkoituksellisesti tuotettua tietoa, joka ei ole totta. Paavi Franciscus [2018] puki disinformaation hyvin sanoiksi, kuvailemalla sitä ”totuuteen perustumattomaksi, vääräksi tai vääristellyksi tiedoksi, jolla tarkoituksellisesti petetään ja manipuloidaan vastaanottajaa” (Buschman, 2019, s. 214). Disinformaation tehokkuus perustuu siihen, että se kanavoidaan paikkansa pitävän tiedon joukkoon, jolloin myös se muuttuu uskottavaksi (Boghardt, 2009, s. 2). Toistamalla sen todentuntuisuus lisääntyy (Kahneman [2011] Pörsti, 2017, s. 244).

Disinformaation kuvaus vastaa siis hyvin pitkälti *harmaan propagandan* määritelmää; osittain valheellista ja osittain todellista informaatiota, jonka rajapinta on hieman epämääräinen. Tähän sopii hyvin lisäksi Cooken (2017, s. 213) määritelmä, jonka mukaan disinformaatio on huolellisesti ja tietoisesti tuotettua väärää informaatiota, joka kanavoidaan kolmansien osapuolten kautta.

2.3. Suostuttelu ja fallasiat

Jowett & O'Donnell [1992] määrittelevät *tiedottamisen* tavoitteiltaan neutraaliksi viestinnän muodoksi, *suostuttelun* mielipiteitä muokkaavaksi ja *propagandan* vain viestijän etuja ajavaksi (Pörsti, 2017, s. 122). Koska suostuttelu on oleellinen osa mielipidevaikuttamista, on syytä soveltaa sitä myös tähän tutkielmaan. Erilaisia suostuttelun tapoja ja teoreettisia malleja on lukuisia, mutta tapauksen *Operation Infektion* analysointiin sopii erilaisten fallasioiden lisäksi Toulminin malli.

Fallasioista eli virhepäätelmistä tähän tapaukseen rinnastettavia ovat *post hoc* ja *ad populum*. Post hoc –fallasiassa on kysymys oletettavasta tapahtumasta, joka seuraa edellistä (Larson, 2010, s. 219). Ad populumissa käytetään hyväksi asiaa, joka on jo valmiiksi yleisessä keskustelussa pinnalla (Larson, 2010, s. 221).

Argumentaation analyysissä käytettävä Toulminin malli koostuu *väitteestä*, *perusteista* ja *takeesta*, jotka ovat syy-seuraussuhteita osoittavia elementtejä. Väitteellä haetaan kannatusta ajettavalle asialle, perusteilla osoitetaan väitettä tukevia faktoja, ja takeella vahvistetaan jo aiempia perusteita. Näitä peruselementtejä voidaan vahvistaa *tuella*, *määrittäjällä* ja *varauksella*. Tuella vedotaan tilastoihin tai historiaan, määrittäjällä osoitetaan kuinka paljon esittäjä on asiansa takana, ja varausta voidaan käyttää, jos asia ei toimikaan oletetusti (Larson, 2010, s. 225–228.)

2.4. Hyödyllinen idiootti

Informaatiovaikuttamisessa ja propagandan toteuttamisessa yksi tärkeä tekijä on ollut käyttää luotettavalta ja uskottavalta vaikuttavia sijaistoimijoita, joita kutsutaan *hyödyllisiksi idiooteiksi* (Agents of Influence) (Boghardt, 2009, s. 3, 8). Tällainen toimija voi olla operaation alla olevan valtion sisällä, mutta hän voi toimia myös ulkoa käsin jonkin kolmannen osapuolen kautta. Kuten United States Information Agency (1992) toteaa raportissaan, sijaistoimijat voivat olla hyvin tehokkaita, koska he ovat usein maassaan arvostetussa asemassa ja heitä pidetään isänmaallisina hahmoina. Tällöin heitä kuuntelee kansan lisäksi myös maan hallinto ja talouselämä. Sijaistoimijat eivät välttämättä edes itse tiedä olevansa kolmannen osapuolen sanansaattajia, vaan he saattavat toistaa propagandistin näkemyksiä omina ajatuksinaan (United States Information Agency, 1992; Boghardt, 2009, s. 8). Toimeenpanijan taholta kaikkein ideaalisinta ja tehokkainta on, jos sijaistoimija on hallinnon sisällä vaikuttava vanhempi virkamies ja arvovaltainen henkilö (United States Information Agency, 1992).

2.5. Yhteiskunnan murtaminen

Propagandalla ja väärän tiedon levittämällä on tietty tarkoitus, jonka taustalla on psykologinen ja poliittinen vaikuttaminen. Konventionaalinen sodankäynti, jossa vieraaseen valtioon hyökätään fyysisesti ulkoa käsin, on informaatiotaan verrattuna hankalaa ja kallista. Informaatiotaan keinot ovat hienovaraisempia, joilla pyritään vaikuttamaan suoraan toisen valtion sisäiseen rakenteeseen (Pörsti, 2017, s. 271; Pomerantsev, 2015, s. 46). Entinen KGB-upseeri Oleg Kalugin kuvaili Neuvostoliiton tiedustelun perusdoktriinia siten, että *Active Measures* on tarkoitettu heikentämään länttä ja sen liittolaissuhteita, kylvämään epäsuopua, sekä saada Yhdysvallat näyttämään heikolta muun maailman silmissä (CNN, 1998). Ulkoisen hyökkäyksen sijaan valtioon hyökätään sen sisältä käsin, sijaistoimijoita hyväksi käyttäen. Tällä keinolla yhteiskunta yritetään saada riitautumaan ja kääntymään itse itseään vastaan. (Schoen & Lamb, 2012, s. 24.)

Yhteiskunnissa on aina olemassa eri väestöryhmien välistä kitkaa, kuten yhteiskuntaluokkien, eri kieliryhmien ja rotujen välisiä jännitteitä (Andrew & Mitrokhin, 2006, s. 785–786). Näihin liittyy myös taloudellinen ja sosiaalinen aspekti. Yhteiskunnassa, johon informaatiovaikuttaminen halutaan kohdentaa, etsitään jo valmiiksi olevia heikkouksia ja epäkohtia, joita pyritään tuomaan esiin ja voimistamaan (Pomerantsev, 2015, s. 46–47; Hamilton, 2019, s. 335). Yhteiskuntaa koossa pitäviä rakenteita heikennetään, minkä seurauksena kansa alkaa menettämään luottamuksensa toisiin yhteiskuntaluokkiin ja maan hallintoon.

3. OPERATION INFEKTION

Alkuvuodesta 1983 Yhdysvalloissa, ja varsinkin sen seksuaalivähemmistöjen keskuudessa, levisi uusi sairaus nimeltään AIDS, jonka aiheutti mystinen HI-virus. Koska virus oli tuolloin vielä melko tuntematon, se aiheutti tietynlaista huolta, josta alkoi muodostua mitä erilaisempia teorioita (Schoen & Lamb, 2012, s. 6). Viruksen vaikuttaessa erityisesti seksuaalivähemmistöihin (Avert, 2019), sen ympärillä alkoi liikkua erilaisia huhuja, joista jotkut muuttuivat salaliittoteorioiksi. Yhden teorian mukaan Yhdysvaltain hallinnolla olisi ollut jotakin tekemistä viruksen kanssa (Selvage, 2019, s. 79).

Neuvostoliiton salainen palvelu KGB oli tuolloin kuulolla, ja he tarttuivat tähän *misinformaatioksi* tulkittavaan huhuun. Heinäkuussa 1983 KGB julkaisi intialaisessa *The Patriot* sanomalehdessä artikkelin otsikolla: ”*AIDS May Invade India: Mystery Disease Caused by U.S. Experiments*”, jossa tästä huhusta tehtiin oikea uutinen (Boghardt, 2009, s. 4). Uutisen mukaan HI-virus oli Yhdysvaltain hallinnon kehittämä biologinen ase, joka oli peräisin Fort Detrickin laboratoriosta Marylandista (Pörsti, 2017, s. 124). Artikkelin perustui lehden mukaan nimettömänä pysyttelevän amerikkalaisen tiedemiehen lausuntoon (United States Department of State, 1987, s. 34). *The Patriot* oli tunnetusti KGB:n tukema lehti, mutta juttu herätti silti jonkin verran huomiota kansainvälisesti (United States Department of State, 1987, s. 5).

Uutinen huomioitiin, mutta se jäi kiertämään lähinnä neuvostoliittolaisiin ja Neuvostoliiton satelliitti- ja liittolaisvaltioiden pikkulehtiin (Schoen & Lamb, 2012, s. 6; Selvage, 2019, s. 79). Noin kaksi vuotta myöhemmin, lokakuussa 1985, KGB käynnisti kampanjan uudelleen. Nyt lehtiartikkeli, jossa siteerattiin aikaisempaa *The Patriotin* uutista, julkaistiin merkittävässä neuvostoliittolaisessa päivälehdessä *Literaturnaya Gazeta* (Selvage, 2019, s. 78). Otsikon, ”*Panic in the West, or What is Hiding Behind the Sensation Surrounding AIDS?*” (United States Department of State, 1987, s. 34), mukaan lännessä leviävässä taudissa oli jotakin salaperäistä. ”Uutinen” palasi siis sinne, mistä se oli alun perinkin lähtöisin, eli Neuvostoliittoon. Toisin sanoen, KGB siteerasi itse itseään.

3.1. Jacob ja Lilli Segal

Nyt kun uutinen oli julkaistu huomionarvoisessa lehdessä, se kiinnitti huomiota myös Neuvostoliiton ulkopuolella, lähinnä Euroopan itäisen blokin valtioissa. Silloisessa Itä-Saksassa, itäberliiniläinen, 76-vuotias tutkijatohtori Jacob Segal kiinnostui uutisesta. Yhdessä, myös tutkijana toimineen vaimonsa Lilli Segalin kanssa, he alkoivat tutkia AIDS-uutisoinnin kohteena olleen viruksen alkuperää (Selvage, 2019, s. 101). Juonessa oli mukana myös muita tekijöitä. Itä-Saksan turvallisuuspoliisi *Stasin* tiedusteluosasto HVA (*Hauptverwaltung Aufklärung*) manipuloi ja johdatteli Segaleiden tutkimusta haluamaansa suuntaan (emt., s. 76). Taustalla toimi myös muita silloisen itäblokin turvallisuuspalveluita, kuten Bulgarian ja Tšekkoslovakian salainen poliisi (emt., s. 78). Kaiken yläpuolella toimi kuitenkin KGB (emt., s. 86, 122). DDR:ssä eli silloisessa Itä-Saksassa kyseinen operaatio tunnettiin koodinimellä *Operation Denver* (emt., s. 103).

Selvagen (2016, s. 122) mukaan Lilli ja Jacob Segal eivät koskaan tiedostaneet olleensa manipuloinnin kohteena. Vuonna 1991 antamassaan haastattelussa Segal piti tutkimustaan vedenpitävänä sekä kielsi olleensa yhteistyössä *Stasin* kanssa (Boghardt, 2009, s. 18). Tiedeyhteisön näkökulmasta ajatellen, tietämättömyys tällaisessa tapauksessa tuntuu hieman erikoiselta, mutta on syytä muistaa, että Itä-Saksa oli tuolloin suljettu yhteiskunta, jossa *Stasi* valvoi aktiivisesti kansalaisten toimintaa, ja jossa liikkumavapaus oli rajoitettu (Military Histories, 2020). Täten myös yhteydet läntisiin tiedeyhteisöihin olivat rajallisia. Segalit olivat niin sanotut *hyödylliset idiootit*, joita KGB käytti operaatioissaan hyväkseen (Selvage, 2016, s. 122).

Segalin pariskunta esitettiin neuvostomedian toimesta ranskalaisina tiedemiehinä, minkä tarkoituksena oli luultavasti uskottavuuden takia häivyttää heidän itäsaksalainen taustansa (United States Department of State, 1987, s. 35). Asiassa oli sen verran totuutta, että Jacob Segal oli juutalaistaustansa takia paennut toisen maailmansodan aikana kansallissosialistisesta Saksasta Ranskaan (Selvage, 2016, s. 96). Todellisuudessa Segal oli syntynyt Neuvostoliitossa, jonka kansalainen hän myös oli (Pörsti, 2017, s. 125).

Segalit työskentelivät tutkimuksensa parissa vuoden verran. Yhden teorian mukaan HI-virus olisi ollut alun perin muunnelma afrikkalaisissa apinoissa esiintyneestä viruksesta (Selvage, 2016, s. 93–95). Segalit kumosivat tutkimuksessaan tämän teorian ja tulivat vakuuttuneiksi siitä, että viruksen alkuperä oli yhdysvaltalaisessa laboratoriossa (Boghardt, 2009, s. 10). Syyskuussa 1986 Segalin pariskunta matkusti tiedekonferenssiin Zimbabween Harareen, jossa oli koolla myös muita tiedeyhteisön edustajia (United States Department of State, 1987, s. 35). Konferenssissa he julkistivat tutkimuksensa otsikolla: ”*AIDS: U.S.A. Home-Made Evil; NOT out of AFRICA*” (Selvage, 2016, s. 95; United States Department of State, 1987, s. 37). Otsikko viittasi viruksen olevan peräisin Yhdysvalloista, eikä Afrikasta. Viittaus Afrikkaan liittyi teoriaan, jonka mukaan virus oli peräisin apinoista.

3.2. Pullon henki pääsee vapaaksi

Koska tiedekonferenssi oli merkittävä tapahtuma, Segaleiden raportti herätti huomiota ensin varsinkin afrikkalaisissa medioissa. Tulevina kuukausina sitä siteerattiin zimbabwelaisessa ja ugandalaisessa lehdessä. Jacob Segal antoi haastattelun Itä-Berliinissä toimineelle kirjeenvaihtajalle, jonka kautta juttu julkaistiin neuvostomielisessä intialaislehdessä *Blitz*, otsikolla: ”*AIDS - A U.S. Military Monster: Yankee Business, Not Monkey Business.*” (United States Department of State, 1987, s. 37–38.) Otsikko jälleen kerran toisti samaa narratiivia, jonka mukaan viruksen taustalla vaikutti Yhdysvallat.

Lontoolainen *Sunday Express* haastatteli myös Jacob Segalia, jonka jälkeen lehdessä julkaistiin lokakuussa 1986 artikkeli otsikolla ”*AIDS 'Made in Lab' Shock*” (Selvage, 2016, s. 115). Otsikko viittasi viruksen yhdysvaltalaiseen alkuperään. Nyt uutinen oli julkaistu läntisessä mediassa, jonka jälkeen *London Times* julkaisi oman artikkelinsa samassa kuussa ja *The Sunday Telegraph* marraskuussa (United States Department of State, 1987, s. 38). Molemmat lehdet siteerasivat *Sunday Expressiä*. Tämän jälkeen lontoolaisia lehtiä siteerattiin useissa läntisissä lehdissä, eri kielillä. Samalla Neuvostoliiton virallinen uutistoimisto TASS julkaisi taas saman uutisen, siteeraten läntisiä medioita. (emt., s. 38.) Tällä tavalla saatiin luoduksi vaikutelma, että uutisen alkuperäinen lähde oli läntinen media. Vuoden 1987 lopulla uutista oli siteerattu 80 maassa, yli 200

lehdessä ja 25 kielellä (Boghardt, 2009, s. 14). Samana vuonna uutinen päättyi myös TV-uutisiin Yhdysvalloissa (Accuracy in Media, 2005; Pörsti, 2017, s. 125).

3.3. Etninen ja poliittinen aspekti

Jo vuodesta 1980 lähtien Neuvostoliiton *Active Measures* -ohjelmaan liittyi etninen aspekti. Yhdysvaltojen vastaiseen disinformaatioon liitettiin väite etnisten vähemmistöjen hyväksikäytöstä ja sortamisesta. Narratiivin oletuksena oli, että Yhdysvallat avusti silloista Etelä-Afrikan *apartheid*-hallintoa AIDSin ja HIV:n kehittelyssä, jonka tarkoituksena oli mustan kansaosan eliminoiminen ja hävittäminen virusta työkaluna käyttäen. Segalin raportin julkistamisen jälkeen uutinen levisi nopeasti Afrikan mantereella, jossa se julkaistiin 25 eri valtion medioissa. (Boghardt, 2009, s. 9, 14.) Tämä aiheutti maanosassa suurta epäluuloa ja pelkoa Etelä-Afrikkaa ja Yhdysvaltoja ja niiden pyrkimyksiä kohtaan. Kun uutisen väite HIV:n käytöstä mustaa rotua vastaan levisi Yhdysvaltoihin, se aiheutti luonnollisesti huolta afrikkalaisperäisessä väestössä ja lisäsi jo valmiiksi olemassa olevaa rotujen välistä jännitettä (Andrew & Mitrokhin, 2006, s. 785–786).

Marraskuussa 1985 afrikkalais-amerikkalainen *Amsterdam News* -lehti julkaisi New Yorkissa artikkelin, jonka mukaan AIDSin leviäminen oli seurausta CIA:n bakteriologisista ihmiskokeista, joissa virusta testattiin homoseksuaalien, narkomaanien ja mustan väestönosan keskuudessa (Selvage, 2016, s. 89). Neuvostoliiton aloittama *disinformaatiokampanja* alkoi ruokkia itse itseään, jolloin *misinformaatiota* ja siitä kumpuavia salaliittoteorioita alkoi syntyä vähemmistökansanosien keskuudessa. KGB:n tarvitsi vain seurata vierestä, kuinka Yhdysvaltojen hallinto joutui mitä viltimpien syytösten ja teorioiden kohteeksi.

Yhdysvaltojen vähemmistöt ja musta väestönosa Afrikassa eivät olleet ainoita, joihin kampanja oli kohdistettu. Yhdysvalloilla on hegemonisesta asemastaan johtuen sotilastukikohtia ympäri maailmaa, ja monien tukikohtien lähialueilla uutiset mystisistä viruskokeiluista aiheuttivat levottomuutta ja epäluuloista suhtautumista Yhdysvaltoja kohtaan (United States Department of State, 1987, s. 39). Yhdysvaltojen läsnäolo ja sotilastukikohta Etelä-Koreassa ei miellyttänyt sen rajanaapurina Pohjois-Koreaa, mikä sai

sen aloittamaan oman propagandakampanjansa Yhdysvaltoja vastaan mahdollisena epidemian lähteenä (Boghardt, 2009, s. 14). Samoin myös Turkissa neuvostoliittolaiset pyrkivät amerikkalaisvastaisuudellaan vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen, jotta paikalliset välttelisivät yhdysvaltalaisia joukkoja. Oletuksena oli, että he lopulta olisivat olleet pakotettuja vetäytymään alueelta maan sisäisten paineiden takia. (emt., s. 14.)

Misinformaatio jatkoi kehittymistään myös Yhdysvaltojen sisällä. Se alkoi kärjistämään rotujen ja eri uskontoryhmien välisiä suhteita, ilmeten muun muassa antisemitistisenä liikehdintänä. Vuonna 1988 islamilainen yhteisö syytti amerikanjuutalaisia lääkäreitä muslimien ja heidän lastensa tahallisesta altistamisesta HI-virukselle ja AIDSille (Selvage, 2016, s. 93). *Nation of Islam* jatkoi Yhdysvalloissa samaa antisemitististä narratiivia vielä vuosia myöhemmin (emt., s. 93).

3.4. Informaation valtatie on yksisuuntainen

Vaikka vuodet kuluvat, kerran aloitettua kampanjaa on vaikea pysäyttää. Vuonna 1992 Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen mukaan 15 prosenttia kansalaisista uskoi edelleen HIV:n olevan peräisin yhdysvalloista. Vuoden 1997 tutkimuksessa 29 prosenttia mustista amerikkalaisista uskoi, että virus oli kohdistettu nimenomaan heidän rotuunsa. Vuonna 2005 lähes 50 prosenttia mustasta väestöstä uskoi viruksen olevan ihmisen suunnittelema, joista 12 prosenttia uskoi CIA:n olevan viruksen takana. (Boghardt, 2009, s. 19.)

Tarina alkoi elää omaa elämäänsä eri puolilla maailmaa. Yhteistä narratiiville oli se, että Yhdysvallat oli kaiken takana. Maaliskuussa 1991 zimbabwelaisessa paikallisjulkaisussa CIA:ta ei syytetty ainoastaan AIDSin kehittämisestä, vaan vuonna 1986 heidän väitettiin myös lähettäneen virusta sisältäviä kondomeja eri maihin (Boghardt, 2009, s. 18). Heinäkuussa 1987 nicaragualainen *El Nuevo Diario* väitti, että viruksen tarkoituksena oli pysäyttää väestönkasvu latinalaisessa Amerikassa ja Aasiassa (United States Department of State, 1987, s. 40). Vuonna 2004 kenialainen biologi ja Nobelin palkinnon saanut *Wangari Maathai* piti AIDSia pahantahtoisten tiedemiesten yrityksenä hävittää musta rotu maailmasta (Boghardt, 2009, s. 18).

Neuvostojärjestelmän kaaduttua vuonna 1991, myös informaatiotosodankäynnin uskottiin tulleen tiensä päähän. Venäjä on kuitenkin sen jälkeen jatkanut aktiivisesti *Active Measures* -ohjelmaa (Schoen & Lamb, 2012, s. 96). Nykyisin Venäjällä on uuden teknologian myötä paljon enemmän työkaluja käytössään, mutta tietyt asiat noudattavat edelleen vanhaa kaavaa. Elokuussa 2014 Kremliin kytkeytyvä RT [Russia Today] julkaisi espanjankielisessä mediassaan uutisen otsikolla: ”*Centro de investigación biológica de EE.UU. Fort Detrick ¿detrás del brote de ébola?*” (Méndez, 2014; Abrams, 2016, s. 6). Artikkelissa Yhdysvaltojen epäiltiin olevan Ebola-viruksen leviämisen takana. Viittauksessa käytettiin samaa Fort Detrickin laboratoriota kuin HIV-uutisoinnissakin. Virus oli tässä tapauksessa toinen, mutta julkaisu noudatti samaa kaavaa kuin 30 vuotta aiemmin kampanjassa *Operation Infektion*.

3.5. Active Measures Working Group

Jo ennen *Operation Infektion* -kampanjaa Yhdysvalloissa tiedostettiin Neuvostoliiton poliittinen sodankäynti ja sen haitalliset vaikutukset Yhdysvaltojen imagolle. Presidentti Ronald Reaganin hallinnon aikana, vuonna 1981, perustettiin viestintä- ja tiedustelualan asiantuntijoista koostuva *Active Measures Working Group* (AMWG) vastaamaan Neuvostoliiton operaatioihin poliittisessa ja psykologisessa sodankäynnissä. (Schoen & Lamb, 2012, s. 32.) Ryhmää johti Department of State, ja siihen kuului edustajia keskustiedustelupalvelu CIA:sta, USIA:sta (United States Information Agency), ACDA:sta (US Arms Control and Disarmament Agency) ja puolustus- ja oikeusministeriöistä (Departments of Defense and Justice) (Boghardt, 2009, s. 15).

Alunperin KGB:n aloittaman valeuutisen, ja sitä seuranneen misinformaation, vääräksi todistaminen ei ollut helppo tehtävä. Kun uutisesta oli kulunut neljä vuotta, sitä oli julkaistu ja siteerattu 80:ssa eri maassa, 30:lla kielellä (Schoen & Lamb, 2012, s. 6). Kun Yhdysvaltojen ulkoministeri George Schulz ja Neuvostoliiton presidentti Mihail Gorbatšov tapasivat lokakuussa 1987, Neuvostoliitto kielsi edelleen osallisuutensa asiaan. Kolmen päivän neuvottelujen jälkeen Neuvostoliitto luopui Yhdysvaltoja syyttävästä HIV-teoriasta, jonka taustalla vaikutti AMWG:n julkaisema raportti Neuvostoliiton toimista. (emt., s. 6.) Se ei katkaissut huhulta siipiä, vaan tarina on jäänyt elämään tähän päivään

saakka (Boghardt, 2009, s. 19). Neljä vuotta myöhemmin Neuvostoliitto lakkasi olemasta valtio, mutta sen luoma valeutinen jäi siltä perinnöksi.

3.6. Tieteellinen totuus viruksesta

Disinformaatioon perustuneen teorian oletuksena oli, että HIV olisi kehitetty yhdistämällä VISNA-virus, mikä on lampaita sairastuttava retrovirus, ja HTLV-1, mikä on ihmisissä leukemiaa aiheuttava retrovirus. Virus ei voinut olla ihmisen tekemä kahdesta syystä: Toinen vaikutti vain ihmisiin ja toinen vain lampaisiin, eikä virusten kloonaminen ja manipulointi ollut tuohon aikaan vielä teknisesti mahdollista. Toiseksi, Afrikassa otetut verikokeet ovat osoittaneet, että virus on vaikuttanut ihmispopulaatioon jo ainakin vuodesta 1956 lähtien. HI-viruksen on uskottu olleen olemassa jo tuhansia vuosia. (Boghardt, 2009, s. 15; United States Department of State, 1987, s. 35.)

4. ANALYYSI

Kampanja Operation Infektion on hyvin moniulotteinen informaatiovaikuttamisen näkökulmasta. Kampanja alkoi misinformaatiolla, sitä jatkettiin disinformaatiolla, ja lopuksi se päättyi misinformationiin. Toisin sanoen: operaatio alkoi Yhdysvalloissa vähemmistöjen keskuudessa kiertäneistä huhupuheista, joita KGB maustoi tekaistulla propagandalla, jonka jälkeen huhut alkoivat elää omaa elämäänsä. Itse asiassa operaatio ei koskaan päättynyt, koska osa ihmisistä uskoo teoriaan edelleen.

Koko tapahtumasarja lähti liikkeelle New Delhistä, Intiasta. Uutinen julkaistiin kolmannessa maassa, koska se oli sopivan huomaamatonta. Jos artikkeli olisi julkaistu Neuvostoliitossa tai suuressa länsimaisessa päivälehdessä, olisi se ollut liian ilmiselvää ja herättänyt liikaa epäilyksiä. Lisäksi, Intia oli sopiva kohde operaatiolle, koska köyhissä maissa korruptio on yleistä (United States Department of State, 1987, s. 38). Korruptoituneessa ympäristössä kaikki on rahalla ostettavissa, mukaan lukien journalismi ja etiikka (emt., s. 38). Intia on myös virallisesti englanninkielinen maa, jolloin englanninkielisessä lehdessä julkaistu artikkeli ei jäänyt täysin huomiotta. Vain erikoista kielioppia noudattava kirjoitusasu antoi viitteitä venäläisestä alkuperästä (Boghardt, 2009, s. 6).

KGB:n agentit käyttivät hyväkseen *ad populum* -fallasiaa julkaistessaan alkuperäisen AIDS-uutisen. Yhdysvalloissa oli jo valmiiksi pinnalla ja keskustelussa seksuaalivähemmistön keskuudessa vaikuttava uusi pelottava tauti, joka oli huhupuheeksi tulkittavaa *misinformaatiota*. Tarinaa maustettiin *harmaalla propagandalla* ja siihen liitetyllä *disinformaatiolla*, joka oli keksitty tarina geneettisesti manipuloidusta viruksesta. Propagandan voi luokitella harmaaksi, koska se oli osaksi totta ja osaksi valhetta. HIV oli kyllä olemassa ja sairastutti ihmisiä AIDSiin, mutta ei virusta kukaan ollut valmistanut. Narratiivissa totuuden ja keksityn tiedon rajapinta jäi hieman epämääräiseksi. Itse uutisen julkaisutapa noudatti propagandan perusajatusta siten, että valhe meni lomittain totuuden kanssa (Pörsti, 2017, s. 123). Artikkelin julkaistiin sanomalehdessä todellisten uutisten joukossa. Tällä tavoin valhe meni ihmisten mielissä helposti läpi totuutena. Sama totuuden

ja valheen sekoittuminen kertautui myöhemmin, kun lehti uutista alettiin lainaamaan muissa tiedotusvälineissä (United States Department of State, 1987, s. 40).

Toisin kuin nykymaailmassa, jossa tieto kulkee salamannopeasti, KGB toimi tässä tapauksessa hyvin harkitsevasti. Ensimmäisen julkaisun jälkeen odotettiin yli kaksi vuotta, ennen kuin asiaan palattiin uudelleen. Tässä käytettiin propagandan perusideaa eli *toistoa* (Pörsti, 2017, s. 244). Asian kanssa ei kuitenkaan oltu alussa liian hyökkäviä, vaan *pehmeää vallankäyttöä* (Nye, 2002–2003, s. 552) soveltaen ajatus istutettiin ihmisten alitajuntaan, jolloin väite alkoi ajan mittaan tuntua todelliselta. Myöhemmin toisto muuttui aggressiivisemmaksi, kun sanomalehdet alkoivat siteeraamaan toinen toistaan.

Segalin pariskunnan toiminta oli hyvä esimerkki siitä, kuinka ihmisiä käytettiin psykologisesti hyväksi kolmannen osapuolen sanansaattajina eli *hyödyllisinä idiootteina*. KGB:n toimesta heille luotiin neutraali julkisuuskuva ranskalaisina tiedemiehinä, mikä toi propagandaan uskottavuutta (United States Department of State, 1987, s. 35; Pörsti, 2017, s. 123). On hieman epäselvää, olivatko he Stasin ja HVA:n agenteja vai toimivatko he omasta vapaasta tahdostaan, hyväksyen kritiikittä heille tuotetun informaation (Boghardt, 2009, s. 9). Itse he eivät sitä koskaan myöntäneet – ei edes DDR:n kaatumisen jälkeen (emt., s. 18). He olivat kuitenkin *hyödyllisen idiootin* määritelmän mukaisia, korkeassa sosioekonomisessa asemassa olleita kansalaisia, joiden kannanottoja kuunneltiin. Ei täysin kritiikittä, mutta kuunneltiin kuitenkin (United States Department of State, 1987, s. 35–36).

Viruksen psykologiset vaikutukset varsinkin Yhdysvaltojen liittolaisten ja vasallien keskuudessa alkoivat noudattaa *post hoc* –fallasiaa, jossa Yhdysvaltoja ja sen joukkoja alettiin vierastamaan ja heihin suhtauduttiin varauksella mahdollisten seurannaisvaikutusten pelossa (United States Department of State, 1987, s. 39). AIDS oli 1980-luvulla tuntematon ja pelottava sairaus, mihin suhtauduttiin vakavasti. Ajatus sotilastukikohdista leviävästä kuolemansairaudesta ei ollut Yhdysvaltojen imagon kannalta ulkopoliittisesti mairitteleva. Koska virus oli vallitsevien tietojen mukaan kohdistettu tiettyihin vähemmistökansansiin ja rotuihin, myös muut vähemmistöt saattoivat nyt olettaa olevansa biologisen sodankäynnin ja ihmiskokeiden kohteena (United States Department of State, 1987, s. 53–54, 71; Boghardt, 2009, s. 7, 9).

Eri vähemmistöihin kohdistettu uhka alkoi aiheuttamaan jännitteitä Yhdysvaltojen sisäpolitiikassa, kun liittovaltion hallintoa alettiin epäilemään omien kansalaistensa järjestelmällisestä eliminoinnista. Epäilykset hallintoa kohtaan alkoivat heikentämään yhteiskunnan sosiaalisia siteitä ja yhtenäisyyttä. Disinformaatiota kylvämällä Neuvostoliiton pyrkimyksenä oli heikentää Yhdysvaltoja, vaikuttamalla sen sisäisiin rakenteisiin ja vahvistamalla jo olemassa olevia epäkohtia ja ristiriitoja. Tässä *yhteiskunnan murtamisessa* he onnistuivat, sillä samat faktoihin perustumattomat ennakkoluulot vallitsevat osittain edelleenkin (Boghardt, 2009, s. 18–19).

Suostuttelun analyysin näkökulmasta kampanja Operation Infektion aloitettiin *väitteellä* Yhdysvaltojen uudesta biologisesta aseesta, joka uhkasi maailmaa. Väitettä *perusteltiin* teorialla, joka perustui nimettömään asiantuntijalausuntoon (Boghardt, 2009, s. 4). Vahvistusta väitteelle haettiin tiedustelupalvelujen sijaistoimijana toimineesta tiedemiehestä, joka toimi *takeena*. Segalin taustatutkimus toimi *tukena* ja julkaistu tutkimusraportti *määrittäjänä*. (emt., s. 9.)

5. PEILAUUS NYKYPÄIVÄÄN

Informaatiovaikuttaminen ja disinformaatio ei ole kadonnut mihinkään sitten 1980-luvun tapahtumien. ”Totuudenjälkeisellä aikakaudella” (Pitkänen & Sutinen, 2018, s. 255–257) informaatiovaikuttaminen on muuttunut entistä teknisemmäksi ja nopeatempoisemmaksi. Presidentti Donald Trumpin myötä retoriikka on muuttunut jyrkemmäksi ja luonteeltaan riitaa kylväväksi ja vastakohtia kärjistäväksi (Korte & Gomez, 2018). Hänen aikanaan mitä erikoisemmat asiat, kuten säätiedotukset ja koronavirus, ovat joutuneet politisoinnin ja disinformaation kohteeksi. Liittovaltion sää- ja valtamerentutkimusorganisaatio NOAA:n johto taipui syksyllä 2019 myötäilemään Trumpin virheellisiä lausuntoja hurrikaani Dorianin kulkureitistä, ja keväällä 2020 presidentti yritti retoriikallaan kääntää koronavirusepidemian demokraattisen puolueen lyömäaseeksi (Meyer, 2019; France 24, 2020). Neuvostoliitto politisoi HI-viruksen ulkopoliittisiin tarkoituksiin, mutta Trump politisoi koronaviruksen Yhdysvaltojen sisäpoliittisiin tarkoituksiin, väittäen sitä poliittiseksi huijaukseksi.

5.1. Koronavirus

Keväällä 2020 Kiinasta liikkeelle lähtenyt koronavirusepidemia muistuttaa monella tavalla 1980-luvun AIDS-epidemiaa. Kuten HIV aikanaan, COVID-19 koronavirus on uusi ja pelottava taudinaiheuttaja, josta ei vielä tiedetä kaikkea. Hieman mystisyyden verhon taakse jäävä virus on jo nyt synnyttänyt erilaisia salaliittoteorioita tahallisesti suunnitellusta operaatiosta, jossa käytetään aseena ihmisen tuottamaa virusta (Cellan-Jones, 2020). Pelkän misinformaation ja huhupuheiden lisäksi liikkeellä ovat myös valtiolliset toimijat, jotka tuottavat järjestelmällistä disinformaatiota (Payne & Hamilton, 2020). 1980-luvun tiedonvälitykseen verrattuna, erilaiset teorit leviävät ja paisuvat salamannopeasti sosiaalisen median alustoilla.

Kiina, epidemian alkuperäisenä keskuksena, pyrki myös käyttämään tilanteen tuoman propagandaedun hyväkseen. Yhdysvallat oli ensimmäisiä maita, joka asetti

matkustusrajoituksia kiinalaisille ja Kiinasta saapuville matkustajille, ja alkoi evakuoimaan Yhdysvaltojen kansalaisia ja hallinnon työntekijöitä pahimmalta epidemia-alueelta sekä muualta Kiinasta. Kiina puolestaan käänsi retoriikallaan Yhdysvaltojen toimet Kiinan vastaiseksi politikoinniksi ja paniikin lietsonnaksi, sekä syytti Yhdysvaltoja haluttomuudesta auttaa Kiinaa kriisin hoidossa. Kiinassa kyllä ymmärrettiin tilanteen vakavuus, mistä kertoivat massiiviset viruksen vastaiset varotoimenpiteet. (BBC News, 2020.) Informaatiosodan ja retoriikan taustalla oli Kiinan ja Yhdysvaltojen välinen valtakamppailu ja kauppasota.

Koronavirusepidemian muuttuessa pandemiaksi, Trumpin hallinto on toistanut esitettyjä väitteitä, joiden mukaan virus olisi alun perin lähtenyt liikkeelle kiinalaisesta laboratorion. Hallinto ei ole kuitenkaan pystynyt tukemaan väitteitään konkreettisin todistein. Samalla kun hallinto on esittänyt omia teorioitaan, maan tiedusteluviranomaiset ovat sulkenet pois vaihtoehdon ihmisen tuottamasta viruksesta. (Shesgreen, 2020.) Oletettavaa on, että Valkoinen talo on väitteillään pyrkinyt siirtämään huomion pois omista virheistään viruspandemian hoidossa (Farley & Kiely, 2020). Teoria laboratoriossa tuotetusta viruksesta myötäilee samaa narratiivia kuin HI-virukseen liitetty disinformaatiokampanjakin.

5.2. Vuoden 2016 vaalit

Vuoden 2016 Yhdysvaltojen presidentinvaaleissa valeutiskampanjat kohdistettiin vaikuttamaan vaa'ankieliosavaltojen äänestystuloksiin silloista republikaanipuolueen ehdokasta Donald Trumpia suosien. Hillary Clintonille epäedullisen valeutisoinnin seurauksena kolmen osavaltion äänestystulos kääntyi marginaalisesti Trumpin eduksi. (Pörsti, 2017, s. 320–322; Buschman, 2019, s. 215 [Blake, 2018].) Se, että vain osa ihmisistä uskoi valheelliseen tietoon, riitti kääntämään vaalien tuloksen toisen eduksi.

Venäläiset agentit tekivät vaalien aikaan kyberhyökkäyksiä sähköisiin äänestysjärjestelmiin ja murtautuivat demokraattisen puolueen sähköpostipalvelimille (Järvinen, 2018, s. 262–265). Ostamalla Facebookista mainostilaa, venäläiset levittivät Trumpille suosiollista propagandaa sosiaalisessa mediassa (emt., s. 266–267).

Tammikuussa 2017 keskustiedustelupalvelu (CIA), liittovaltion poliisi (FBI) ja kansallinen turvallisuusvirasto (NSA) vahvistivat yhteisessä julkilausumassaan, että Vladimir Putinin määräämän kampanjan tarkoituksena oli aiheuttaa poliittista epävakautta Yhdysvalloissa ja kääntää vaalitulokset Trumpin eduksi, sekä romahduttaa kansalaisten luottamus Yhdysvaltojen vaalijärjestelmään. (Pörsti, 2017, s. 321; Hasen, 2018, s. 642–643).

Vaalituloksen legitimiuden ja oman poliittisen uskottavuutensa takia republikaaninen puolue on kieltänyt systemaattisesti ulkopuolisen tekijän sekaantumisen Yhdysvaltojen vaaleihin, vaikka kansallista turvallisuutta valvovien viranomaisten tutkimusraportit kertovat toisin. Faktojen sijaan republikaanit toistavat venäläisten tuottamaa propagandaa, mikä oli nähtävissä presidentti Trumpin virkarikosoikeudenkäynnissä. (Davis, 2019; Desiderio & Cheney, 2019.)

Voidaan tarkastella kuinka vaalien jälkeen on käynyt. Yhdysvaltojen vaalijärjestelmän toimivuutta ja vaalien legitimiyttä on jatkuvasti kyseenalaistettu (Järvinen, 2018, s. 286–287). Yhdysvaltojen sisäpolitiikka on Trumpin valinnan jälkeen ollut täysin rikki. Kaksipuoluejärjestelmässä demokraatit ja Trumpin takana olevat republikaanit käyttävät kaiken ajan keskinäiseen riitelystä, ja itse politiikan tekeminen ja lakien säätäminen jää toissijaiseksi. (Senate Democrats, 2019.) Poliittisen jakautumisen myötä myös kansa on jakautunut jyrkästi kahteen eri leiriin. (Pierre, 2019.)

5.3. Venäjän doktriini

Venäjän propagandistiset toimet ja informaatiovaikuttaminen Yhdysvaltojen sisäpolitiikassa on vain yksi esimerkki. Venäjä harjoittaa samaa toimintaa myös muualla, mukaan lukien oman sisäpolitiikkansa (Pomerantsev, 2015, s. 40–43). Esimerkiksi Ukraina on käynnissä olevan konventionaalisen sodan lisäksi ollut jatkuvien informaatiohyökkäysten kohteena koko Krimin ja Itä-Ukrainan kriisien ajan (Abrams, 2016, s. 5–6; Pomerantsev, 2015, s. 41, 45).

Neuvostoliiton kaatumisen jälkeen sen perillinen Venäjä lähestyi läntisiä demokraattisia arvoja presidentti Boris Jeltsinin kaudella (Borer & Morrissette, 2006, s.

580). Jeltsinin terveydentilan heiketessä, Vladimir Putin nimitettiin pääministeriksi vuonna 1999, mikä tarkoitti valmistautumista Putinin tulevaan presidenttikauteen. Putin valittiin odotetusti presidentiksi vuotta myöhemmin. Virkaan astumisen jälkeen maan sisä- ja ulkopolitiikkaa alettiin johtaa autoritaarisella otteella, mikä tarkoitti myös tiedustelumethodien paluuta lähemmäs neuvostoaiasta doktriinia. (emt., s. 581–582; Pörsti, 2017, s. 273.)

Doktriini, jota Venäjä noudattaa informaatiovaikuttamisessa, on valtion sisällä vaikuttavien vastakkaisten voimien tukeminen ja vahvistaminen. Kun molempia osapuolia tuetaan, vastakohtaisuudet ja vastakkainasettelu kärjistyy. (Järvinen, 2018, s. 267–268; Pomerantsev, 2015, s. 43–44.) Tämä noudattaa samaa vanhaa Neuvostoliiton aikaista doktriinia, jossa yhteiskunnan sisäisiä rakenteita ja sidoksia pyrittiin heikentämään (CNN, 1998). Venäjän motiivit informaatiovaikuttamisen takana voivat olla hieman tulkinnallisia, mutta kuten entinen KGB-upseeri ja nykyinen Venäjän presidentti Vladimir Putin asian näkee, valtapolitiikka on nollasummapelejä (Borer & Morrisette, 2006, s. 581; NATO, 2015). Oma asema vahvistuu samalla kun vastapuolen asemaa heikennetään.

6. YHTEENVETO

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut lähes neljänkymmenen vuoden takaista operaatiota, jonka silloisen Neuvostoliiton turvallisuuspalvelu suunnitteli ja toteutti. Toisin kuin nykypäivän nopean tiedonsiirron maailmassa, operaatio toteutui useamman vuoden aikajänteellä. Hitaus ei kuitenkaan johtunut pelkästään tiedonsiirron välineistä, vaan se oli myös suunnitelmallista. Nykypäivän maailmassa, jossa informaation volyyymi on ylitsevuotava, oleellinen tieto voi hukkaa epäoleellisen joukkoon. Tässä tapauksessa oleellinen tieto kanavoitiin harkitusti tietyiltä toimijoilta toisille siten, että sen sisältö alkoi vaikuttaa uskottavalta. Uskottavuustekijää lisättiin manipuloimalla osa tiedeyhteisöä toistamaan samaa viestiä. Tämän jälkeen uutinen viruksesta alkoi itsessään käyttäytyä kuin virus: se tarttui ja levisi eksponentiaalisesti, muuttaen muotoaan ja olemustaan alkuperäisestä. Siitä syntyi eräänlainen olio.

Maailma oli 1980-luvun aikaan voimakkaasti bipolaarinen, jonka ääripäitä edustivat erilaisten poliittisten ja taloudellisten ideologioiden edustajat; kapitalistinen Yhdysvallat ja sosialistinen Neuvostoliitto. Toisin kuin nykyisin, kahdenvälinen kanssakäyminen sekä sosiaalisella tasolla että taloudessa oli hyvin vähäistä. Tietämättömyyden takia myös kontrasti toimijoiden välillä oli valtava, mikä ruokki epäluuloa ja vastakkainasettelua. Elettiin jatkuvassa kilpailuasetelmassa, jossa toinen koettiin uhkana. Molemminpuolisen ydinasepelotteen takia suora konflikti ei ollut käytännössä mahdollinen, joten voimapolitiikka siirtyi informaatioodankäyntiin. Tässä Neuvostoliitto oli ehdoton edelläkävijä, jonka toteuttamiin operaatioihin Yhdysvallat joutui reagoimaan vasta niiden toteuduttua. Koska tehtyä ei saa tekemättömäksi, asioiden puiminen jälkikäteen ja vääräksi todistelu oli Yhdysvalloilta lähinnä heikkouden merkki. Neuvostoliitto oli aina askeleen edellä.

Neuvostoliitto lakkasi olemasta valtio 1990-luvun alussa, jonka jälkeen sen perillinen Venäjä alkoi omaksua läntisiä arvoja ja kapitalismiin perustuvaa talousjärjestelmää. Vanhan järjestelmän romahduksen seurauksena valtiollinen tiedustelu romahti, jonka myötä myös informaatiovaikuttaminen väheni. Entisen KGB-upseerin,

Vladimir Putinin noustessa Venäjän presidentiksi vuonna 2000, myös valtion tiedustelukoneisto alkoi palata vanhoihin toimintatapoihinsa. Keinovalikoima ja tiedustelutoiminnan filosofia oli edelleen samantyyppinen, sillä erotuksella, että tiedonsiirto ja siihen liittyvä teknologia oli aivan toisella tasolla kuin 20 vuotta aiemmin.

Neuvostoliiton romahduksen jälkeen Venäjä siirtyi askeleen lähemmäksi länttä, mutta Putinin johdolla maa on ottanut taka-askelia, ja sittemmin maailmanpolitiikassa on monessa suhteessa palattu kaksinapaiseen maailmankuvaan. Venäjä on varsinkin kansantaloudellisesti huomattavasti heikompi kuin sen edeltäjä Neuvostoliitto, mutta se on erityisesti informaatioteknologian työkaluja hyväksi käyttäen pyrkinyt palauttamaan vanhan asemansa. Tästä kertovat voimakkaat vaikutuspyrkimykset läntisten ulkovaltojen, kuten sen vanhan arkkivihollisen Yhdysvaltojen, sisäpolitiikkaan. Sotkeutumalla kilpailijoidensa sisäpolitiikkaan, Venäjä pyrkii vahvistamaan omaa asemaansa.

Tapauksessa Operation Infektion Neuvostoliitto heikensi Yhdysvaltoja pilaamalla sen julkisuuskuvaa lisäämällä jännitteitä Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten välillä, ja korostamalla sisäisiä jännitteitä etnisten ryhmien ja valtaväestön välillä. Sotkeutumalla vuoden 2016 presidentinvaaleihin, Venäjä oli osaltaan auttamassa Trumpia nousemaan valtaan. Lopputulemaa voi hyvin peilata 1980-luvun kampanjaan: Yhdysvallat on 2020-luvulla sisäisesti täysin jakautunut ja poliittisesti rampa ankka. Ulkopoliittiset suhteet ovat koetuksella, kun Trump johdonmukaisesti haastaa liittolaisiaan ja kyseenalaistaa solmittuja sopimuksia. Tähän liittyy sisäpoliittinen aspekti, jolla Trump hakee voimapolitiikasta tukea kannatukselleen.

Venäjän ja Neuvostoliiton perimmäinen tarkoitus eri kampanjoissa on ollut rikkoa kohteena ollutta yhteiskuntaa sen sisältä käsin, sijaistoimijoita hyväksi käyttäen. Sijaistoimijat ovat olleet joko tietoisia tai tietämättömiä roolistaan. Venäläiset ovat jälkiään peittelemällä ja konkreettisten todisteiden puuttuessa voineet siirtää syyn kolmansille osapuolille, ja siten he ovat pesseet kätensä koko asiasta. Kuten historia ja esimerkit osoittavat, operaatioiden tavoitteissa on melko hyvin onnistuttu.

Miksi näitä asioita on hyvä tutkia ja tarkastella? Tutkimalla oppii aina jotakin uutta, ja vaikka kampanjat noudattavat pitkälti samaa suostuttelun ja informaatiovaikuttamisen kaavaa, huomattava osa väestöstä lankeaa aina vääjäämättä propagandan ja disinformaation lumoukseen. Varsinkin erilaista mustavalkoista informaatiota tulvivalla aikakaudella olisi tärkeää opettaa kaikille kansalaisille medianlukutaitoa. Asiassa on haasteensa, koska propagandan perusajatusta soveltaen, todellisen informaation joukossa menee aina läpi myös epätosi informaatio. Opetuksen ja yleissivistyksen kautta voidaan kuitenkin antaa tiettyjä valmiuksia tunnistaa yhdentyyppinen informaatio toisesta. Lisähaasteen tuo informaatioahky. Osa ihmisistä voi kokea tiedon tulvan ylivoimaisena, jolloin ei enää jakseta kiinnittää huomiota edes oikeisiin uutisiin. Siinä vaiheessa kun kansalaisia ei ympäröivä maailma enää kiinnosta, on propagandisti voittanut.

LÄHTEET

- Abrams, S. (2016). Beyond Propaganda: Soviet Active Measures in Putin's Russia. *Connections: The Quarterly Journal*, 15(1), 5–31.
<http://dx.doi.org/10.11610/Connections.15.1.01>
- Accuracy in Media. (9.3.2005). *How Dan Rather Was Duped by the KGB*. Haettu osoitteesta
<https://www.aim.org/press-release/how-dan-rather-was-duped-by-the-kgb/>
[viitattu 4.3.2020].
- Andrew, C., & Mitrokhin, V. (2006). *The World Was Going Our Way: The KGB and the Battle for the Third World: Newly Revealed Secrets from the Mitrokhin Archive*. New York: Basic Books.
- Avert. (10.10.2019). *History of HIV and AIDS Overview*. Haettu osoitteesta
<https://www.avert.org/professionals/history-hiv-aids/overview> [viitattu 9.3.2020].
- BBC Monitoring European. (19. 11. 2019). *German daily says US sanctions can stop Nord Stream 2*. Haettu osoitteesta
<https://search.proquest.com/docview/2315439156?accountid=11774>
[viitattu 2.4.2020].
- BBC News. (3.2.2020). *Coronavirus: China accuses US of causing panic and 'spreading fear'*. Haettu osoitteesta <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-51353279>
[viitattu 1.4.2020].
- Bernays, E. L. (1928). Manipulating Public Opinion: The Why and The How. *American Journal of Sociology*, 33(6), 958–971.

- Bernays, E. L. (1962). Public Relations – A Contemporary Concept: A lecture delivered at the Naval War College 29 March 1962. *Naval War College Review*, 14(9), 1–17.
- Boghardt, T. (2009). Soviet Bloc Intelligence and Its AIDS Disinformation Campaign. Operation INFEKTION. *Studies in Intelligence*, 53(4). Central Intelligence Agency. Haettu osoitteesta <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol53no4/pdf/U-%20Boghardt-AIDS-Made%20in%20the%20USA-17Dec.pdf>
- Borer, D. A., & Morrisette, J. J. (2006). Russian Authoritarian Pluralism: a Local and Global Trend? *Cambridge Review of International Affairs*, 19(4), 571–588. <https://doi.org/10.1080/09557570601003221>
- Buschman, J. (2019). Good news, bad news, and fake news. *Journal of Documentation*, 75(1), 213–228. <https://doi.org/10.1108/JD-05-2018-0074>
- Cellan-Jones, R. (4.3.2020). *Can Zuckerberg stop Facebook's coronavirus conspiracies?* BBC News. Haettu osoitteesta <https://www.bbc.com/news/technology-51739846> [viitattu 12.3.2020].
- CNN. (1998). *Cold War Experience: Inside the KGB – An Interview with retired KGB Maj. Gen. Oleg Kalugin*. Haettu osoitteesta <http://web.archive.org/web/20070627183623/http://www3.cnn.com/SPECIALS/cold.war/episodes/21/interviews/kalugin/> [viitattu 8.3.2020].
- Cooke, N. A. (2017). Posttruth, Truthiness, and Alternative Facts: Information Behavior and Critical Information Consumption for a New Age. *The Library Quarterly*, 87(3), 211–221. <https://doi.org/10.1086/692298>

- Davis, J. (16.11.2019). *Russia Loves the Impeachment Hearings Because GOP Is Parroting Kremlin Propaganda*. The Daily Beast. Haettu osoitteesta <https://www.thedailybeast.com/watching-impeachment-russian-media-delighted-trump-doesnt-give-a-s-t-about-ukraine> [viitattu 12.3.2020].
- Desiderio, A., & Cheney, K. (21.11.2019). *Fiona Hill clashes with GOP over 'fictional' Ukraine claims*. Politico. Haettu osoitteesta <https://www.politico.com/news/2019/11/21/impeachment-hearings-close-fiona-hill-072347> [viitattu 12.3.2020].
- Farley, R. & Kiely, E. (24.4.2020). *The White House Spins Trump's Disinfectant Remarks*. Factcheck. Haettu osoitteesta <https://www.factcheck.org/2020/04/the-white-house-spins-trumps-disinfectant-remarks/> [viitattu 3.5.2020].
- France 24. (29.2.2020). *Trump accuses Democrats of coronavirus 'hoax' as confirmed cases in US gather pace*. Haettu osoitteesta <https://www.france24.com/en/20200229-coronavirus> [viitattu 10.3.2020].
- Hamilton, R. E. (2019). Russia's Attempts to Undermine Democracy in the West: Effects and Causes. *Orbis*, 63(3), 334–348. <https://doi.org/10.1016/j.orbis.2019.05.009>
- Hasen, R. L. (2018). The 2016 U.S. Voting Wars: From Bad to Worse. *William & Mary Bill of Rights Journal*, 26(3), 629–655.
- Järvinen, P. (2018). *Kyberuhkia ja somesotaa. Digiaikana sinäkin olet etulinjassa*. Jyväskylä: Docendo.

- Korte, G., & Gomez, A. (17.5.2018). *Trump ramps up rhetoric on undocumented immigrants: 'These aren't people. These are animals.'* USA Today. Haettu osoitteesta <https://eu.usatoday.com/story/news/politics/2018/05/16/trump-immigrants-animals-mexico-democrats-sanctuary-cities/617252002/> [viitattu 13.3.2020].
- Larson, C. U. (2010). *Persuasion: Reception and Responsibility* (12th Edition). Boston: Wadsworth.
- Méndez, K. (7.8.2014). *Centro de investigación biológica de EE.UU. Fort Detrick, ¿detrás del brote de ébola?* Russia Today. Haettu osoitteesta <https://actualidad.rt.com/opinion/karen-mendez/view/136298-centro-investigacion-biologica-eeuu-fort-detrick-brote-ebola> [viitattu 5.3.2020].
- Meyer, R. (6.9.2019). *NOAA Politicized the Weather Report. The scientific agency sided with the president's inaccurate forecast over the work of its professional staff.* The Atlantic. Haettu osoitteesta <https://www.theatlantic.com/science/archive/2019/09/noaa-trump-hurricane-dorian-alabama/597628/> [viitattu 9.3.2020].
- Military Histories. (2020). *Travel Regulations for East German Citizens.* Haettu osoitteesta <http://www.militaryhistories.co.uk/berlin/travel> [viitattu 9.3.2020].
- NATO. (20.3.2015). *Zero-Sum? Russia, Power Politics, and the post-Cold War Era.* Haettu osoitteesta https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_118347.htm [viitattu 12.3.2020].
- Nye, J. S. Jr. (2002–2003). Limits of American Power. *Political Science Quarterly*, 117(4), 545–559.

- Payne, A., & Hamilton, I. A. (9.3.2020). *Russia has been accused by the US of spreading conspiracy theories that coronavirus is a biological weapon created by the CIA, and now the UK has set up a unit to fight them*. Business Insider. Haettu osoitteesta <https://www.businessinsider.com/coronavirus-covid-anti-fake-news-unit-russia-conspiracy-theories-uk-2020-3?r=US&IR=T> [viitattu 12.3.2020].
- Pierre, J. (5.9.2019). *Why Has America Become So Divided? Four reasons the United States doesn't seem so united anymore*. Psychology Today. Haettu osoitteesta <https://www.psychologytoday.com/us/blog/psych-unseen/201809/why-has-america-become-so-divided> [viitattu 12.3.2020].
- Pitkänen, S., & Sutinen, V.-J. (2018). *Propagandan historia. Kuinka meihin on vaikuttettu antiikista infosotaan*. Helsinki: Into.
- Pomerantsev, P. (2015). Authoritarianism Goes Global (II): The Kremlin's Information War. *Journal of Democracy*, 26(4), 40–50. <https://doi.org/10.1353/jod.2015.0074>
- Pörsti, J. (2017). *Propagandan lumo. Sata vuotta mielten hallintaa*. Helsinki: Teos.
- Schoen, F., & Lamb, C. J. (2012). Deception, Disinformation, and Strategic Communications: How One Interagency Group Made a Major Difference. *Institute for National Strategic Studies. Strategic Perspectives, No. 11*. Washington, D.C.: National Defence University Press.
- Selvage, D. (2019). Operation "Denver": The East German Ministry of State Security and the KGB's AIDS Disinformation Campaign, 1985–1986 (Part 1). *Journal of Cold War Studies*, 21(4), 71–123. doi.org/10.1162/jcws_a_00907

Senate Democrats. (5.11.2019). *In Senator Mitch McConnell's Legislative Graveyard, Senate Republicans Block Commonsense Legislation To Secure Our Elections, Protect Americans' Health Care, And Safeguard Pensions Earned By Working Americans*. Haettu osoitteesta <https://www.democrats.senate.gov/newsroom/press-releases/in-senator-mitch-mcconnells-legislative-graveyard-senate-republicans-block-commonsense-legislation-to-secure-our-elections-protect-americans-health-care-and-safeguard-pensions-earned-by-working-americans> [viitattu 13.3.2020].

Seppälä, P. (28.9.2017). *Kiinan soft power eli pehmeä vaikuttaminen*. YLE. Haettu osoitteesta <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/09/20/kiinan-soft-power-eli-pehmea-vaikuttaminen> [viitattu 2.4.2020].

Shesgreen, D. (30.4.2020). *Trump says he's seen evidence coronavirus came from Chinese lab. US intelligence agencies say it was not man-made*. USA Today. Haettu osoitteesta <https://eu.usatoday.com/story/news/world/2020/04/30/coronavirus-trump-intelligence-chief-covid-19-not-man-made/3055744001/> [viitattu 3.5.2020].

Smith, B. L., Lasswell, H. D., & Casey, R. D. (1946). *Propaganda, Communication and Public Opinion: A Comprehensive Reference Guide*. New Jersey: Princeton University Press

United States Department of State. (1987). *Soviet Influence Activities: A Report on Active Measures and Propaganda, 1986–87*. Washington, DC 20520. Haettu osoitteesta <https://www.globalsecurity.org/intell/library/reports/1987/soviet-influence-activities-1987.pdf>

United States Information Agency. (1992). *Soviet Active Measures in the "Post-Cold War" Era 1988–1991*. Haettu osoitteesta http://intellit.muskingum.edu/russia_folder/pcw_era/sect_16a.htm#Influence [viitattu 8.3.2020].

Welch, D. (2013). *Propaganda: Power and Persuasion*. London: The British Library.